

Derleme Makale

Sürdürülebilir Tüketim ve Spor İlişkisi

The Relationship of Sustainable Consumption and Sports

Nedim Tekin¹

¹Karabük Üniversitesi, Hasan Doğan Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu

MAKALE BİLGİSİ

Gönderi Tarihi: 2 Aralık 2021

Kabul Tarihi: 23 Aralık 2021

Online Yayın Tarihi: 31 Aralık 2021

Sorumlu Yazar: Netim Tekin, n.nedimtekin@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-6249-3862>

ÖZET

Tüketimin çevre üzerindeki olumsuz etkileri sonucu çevre dostu tüketim olarak bilinen sürdürülebilir tüketim kavramı ön plana çıkmaya başlamıştır. Sürdürülebilir tüketim alışkanlığını teşvik etmek amacıyla çeşitli uygulamalar olmakla beraber bunlardan biri de çevre dostu yapılar olarak bilinen sürdürülebilir yapılardır. Bu çalışmanın temel amacı da 2021 yılında Türkiye Futbol Federasyonu Spor Toto Süper Liginde mücadele eden takımlara ait stadyumlar özelinde spor ve sürdürülebilir tüketim ilişkisini değerlendirmektir. Bu doğrultuda ilgili literatür incelenerek spor tesisleri ve çevre ilişkisine yönelik bilgiler verilmiş ve devamında sürdürülebilir tüketim açısından Türkiye'deki örnek stadyumlar değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda yirmi takımlı Türkiye Süper Liginde toplam altı takımın sürdürülebilir tüketimle ilişkilendirilebilecek tesise sahip olduğu görülmüştür. Mevcut tesislerde güneş ve rüzgâr enerjisinden yararlanılarak elektrik üretildiği, yağmur sularının depolanarak geri dönüştürüldüğü, özel çatı sistemi ile hava temizliğine katkı sağlandığı ve doğaya uyumlu ya da geri dönüştürülmüş materyallerin kullanıldığı görülmüştür. Fakat bu tesislerin sürdürülebilirlik ilkelerinin tamamını karşıladığı söylenemez. Dolayısıyla Ülkemizde inşa edilmeye başlanan yeni ve mevcut stadyumlar için kalıcı ve etkili çevreci politikaların ilgili kurumlar tarafından oluşturulması ve yürürlüğe girmesi önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Sürdürülebilir Tüketim, Sürdürülebilir Stadyum, Spor ve Çevre

ABSTRACT

As a result of the negative effects of consumption on the environment, the concept of sustainable consumption, known as environmentally friendly consumption, has begun to come into prominence. While various practices are available to encourage sustainable consumption habits, one of them is sustainable structures known as environmentally friendly structures. The main purpose of this study is to evaluate the relationship between sports and sustainable consumption regarding to stadiums of the teams competing in the Turkish Football Federation Spor Toto Super League in 2021. In this direction, the relevant literature has been examined and information on the relationship between sports facilities and the environment has been given, and then sample stadiums in Turkey have been evaluated in terms of sustainable consumption. As a result of the study, it has been seen that a total of six teams in Turkish Super League with 20 teams have facilities that can be associated with sustainable consumption. It has been observed that electricity is produced by utilizing solar and wind energy, rain water is stored and recycled, air cleaning is contributed with the special roof system, and environmentally compatible or recycled materials are used in existing facilities. However, it cannot be claimed that these facilities meet all of the sustainability principles. Therefore, it is recommended that permanent and effective environmental policies should be established and carried into effect by the relevant institutions for the new and existing stadiums that have started to be built in our country.

Keywords: Sustainable Consumption, Sustainable Stadium, Sport and Environment

GİRİŞ

Tüketim, 1970'lerin başından beri uluslararası politikada önemli bir konu olmuştur. Sürdürülebilir tüketim terminolojisi, 1992'de Rio Dünya Zirvesi'nde politika söylemine girmiş ve Rio Zirvesi'ni takip eden yıllarda sürdürülebilir tüketim konusunda çok çeşitli kurumsal programlar başlatılmıştır (Jackson ve Michaelis, 2003). Sürdürülebilir tüketim; ihtiyaçların karşılanması, yaşam kalitesinin artırılması, kaynak verimliliğinin iyileştirilmesi, israfın en aza indirilmesi, yaşam döngüsü perspektifinin ele alınması ve eşitlik boyutunun dikkate alınması gibi bir dizi kilit konuyu bir araya getiren bir şemsiye terimdir. Bu bileşenleri hem mevcut hem de gelecek nesiller için yaşamın temel gereksinimlerini ve iyileştirme arzusunu karşılamak için daha iyi hizmetlerin nasıl sağlanacağı temel sorusuna entegre etmeyi ve çevresel zararı ve insan sağlığına yönelik riskleri sürekli olarak azaltmayı amaçlamaktadır (UNEP, 2002). Sürdürülebilir tüketim kavramı terim olarak etik tüketim, sorumlu tüketim gibi terimlerle çakışabilmektedir (Peattie, 2010). Bunun dışında literatürde yeşil tüketim kavramına da rastlamak mümkündür. Bu terimlerin hepsinde temel amaç tüketicilerin istek ve ihtiyaçlarını çevreye daha az vererek gerçekleştirmektir (Charter vd. 2002). Bu nedenle bu çalışmada terim olarak sürdürülebilir tüketim tercih edilmiştir.

Sürdürebilir tüketim kavramının ön plana çıkmasının temel nedeni hızla büyüyen ekonomiler, artan sanayileşme ve nüfusun çevre üzerinde oluşturduğu olumsuz durumlardır. Stoglehner (2020) 21. Yüzyılda insan yaşamının sürdürülebilirliği için iklim değişikliği, biyo-üretken alanların ve biyolojik çeşitliliğin yok olması gibi çevresel sorunların hayati önem taşıyacağını belirtmektedir. Bu ve benzeri çevre sorunları toplumun kentsel gelişimi ile birlikte giderek daha fazla artmaya başlamıştır (Long vd. 2021). Çünkü artan aşırı nüfus ve beraberinde gelen göçten kaynaklı aşırı tüketim doğal kaynakları yok etmektedir (Güven, 2010). Bunlara ek olarak son yıllarda ekonomik büyümelelerdeki hızlı artış, enerji tüketimini ve çevresel bozulmayı artırmıştır (Wang, 2019). Bu nedenlerden dolayı telafi edilemez çevre sorunlarının ortaya çıkması kaçınılmazdır.

İnsanoğlunun tüketim davranışlarının, doğrudan ya da dolaylı olarak CO₂ salınımı, biyolojik çeşitliliğin azaltılması, küresel ısınmaya neden olma, doğal kaynakları tüketme gibi çok sayıda çevresel etkileri olmaktadır (Karalar ve Kiracı, 2011). Toplumun artan tüketim taleplerini karşılamak için doğal kaynakların sınırsızmış gibi tüketilmesi doğanın yok olmasına neden olmaktadır. Ayrıca üretim taleplerini karşılamak için kullanılan enerji, bu süreçte ortaya çıkan atıkların çevreye atılması ve nihai ürünün tüketiciler tarafından kullanıldıktan sonra çöp olarak doğaya atılması bir zincirin halkaları gibi çevresel sorunları artırmaktadır. Gelecek nesillere daha yaşanılabilir bir dünya bırakabilmek adına toplumun her ferdine sorumluluklar düşmektedir. Bu doğrultuda üreticiler ve tüketiciler doğal kaynakların korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesinde önemli rol oynamaktadır.

Birçok şirket ve girişim son yıllarda çevreyi koruma, geri dönüşüm ve çevreye uyum konularına odaklanmış, müşterilerini ve kamuoyunu nasıl daha çevreci olunacağı konusunda bilgilendirici faaliyetler yapmaktadır. Bu doğrultuda birleşmiş milletler çevre programı sürdürülebilir kalkınma adına on yedi hedef belirlemiş ve bu hedeflerden biri de sürdürülebilir tüketim ve üretimdir (Hedef 12) (The Sustainable Development Goals Report, 2021). Bu hedef, daha azıyla daha fazlasını ve daha iyisini yapmayı, aynı zamanda ekonomik büyümenin çevresel etkilerini azaltmayı, kaynak verimliliğini artırmayı ve sürdürülebilir yaşam tarzını teşvik etmeyi amaçlamaktadır (<https://www.un.org/>). Bu noktada birleşmiş milletler iklim değişikliği departmanı küresel iklim değişikliği hedeflerine ulaşmak amacıyla spor organizasyonları ve paydaşlarını iklim değişikliği hareketine davet etmiştir. Bu hareketin temelini oluşturan beş ilkedен biri yine sürdürülebilir tüketimi teşvik etmektir (<https://unfccc.int/>). Bu da sürdürülebilir tüketimin yaygınlaşmasında spor sektöründen de beklentiler olduğunu göstermektedir.

Bundan dolayı spor alanındaki en kapsamlı organizasyon olan olimpiyat oyunlarında sürdürülebilir gelişim için bazı ölçütler belirlenmiştir. Bu ölçütler; olimpiyat tesislerinin planlanması ve yapımı, enerji korunumu, su korunumu, atıkların önlenmesi ve azaltılması, hava, su ve toprak kalitesinin düzeltilmesi, önemli doğal ve kültürel çevrelerin korunumudur (İrklı Eryıldız ve Aydın, 2005). Belirtilen ölçütlere ulaşma yollarından birinin

sürdürülebilir yapılar olduğu söylenebilir. Çünkü sürdürülebilir yapılar, yapılaşmanın çevre, toplum ve ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak için ortaya çıkan önlemlerden biridir (Zuo ve Zhao, 2014). Sürdürülebilir yapıların temel ilkeleri Kibert, (1994) tarafından şu şekilde sıralanmıştır;

- Kaynak tüketimini en aza indirme (Koruma),
- Kaynakların yeniden kullanımını artırma (Yeniden kullanım),
- Yenilenebilir ya da dönüştürülebilir kaynakların kullanımı (Yenileme/Dönüştürme),
- Doğal çevreyi koruma (Doğayı koruma),
- Sağlıklı ve zehirli olmayan bir çevre yaratma (Zehirli olmayan),
- Yapay çevreyi oluşturmada kaliteyi sürdürme (Kalite)

Sürdürülebilir yapı ilkelerine benzer kriterler spor etkinlikleri için inşa edilen stadyumlar içinde önerilmektedir. Çevre dostu stadyumlar da tipik olarak, alan seçimi, su kullanımı, enerji tüketimi, atmosferik emisyonlar, tasarım, operasyonlarda yenilik, malzeme ve kaynak seçimi gibi farklı kategorilerde değerlendirilmektedir (Kellison, 2015).

Son zamanlarda küresel çevre kirliliğine karşı büyük sorumluluğu olan spor endüstrisi içinde de sürdürülebilir yapılar görmek mümkündür. Özellikle profesyonel spor kulüplerinin yeşil çabalarını geliştirmeleri, çevresel katkının yanı sıra kulüplerin daha fazla sponsor çekmesine, kitlelerle bağlantı kurmasına ve doğal olarak rekabet avantajı sağlamasına da katkı sağlamaktadır. Ayrıca üst düzey spor liglerinde mücadele eden spor kulüpleri taraftarların yeşil davranışlarını etkileyebilir (Blankenbuehler ve Kunz, 2014). Dolayısıyla bu çalışmanın temel amacı Türkiye Süper Liginde mücadele eden takımlara ait stadyumlar özelinde spor ve sürdürülebilir tüketim ilişkisini değerlendirmektir. Bu doğrultuda ilgili literatür incelenerek spor tesisleri ve çevre ilişkisine yönelik bilgiler verilmiş ve devamında sürdürülebilir tüketim açısından Türkiye'deki örnek stadyumlar değerlendirilmiştir.

Spor Tesisleri ve Çevre İlişkisi

Tarihi süreç içerisinde spor, doğal yaşam alanlarında ortaya çıkmış ve zamanla kapalı mekanlarda bazen meslek, bazen sağlıklı yaşamın bir parçası olarak fiziksel aktivite ve bazen de kitleleri peşinden sürükleyen seyir zevki olan bir eğlence ürünü haline dönüşmüştür. Spor yapılış gereği doğal çevre ile sürekli etkileşim gerektiren bir olgudur. Doğada yapılan etkinliklerin, spor etkinlikleri için inşa edilen tesislerin ve spor organizasyonlarına seyirci olarak katılan kitlesel insan topluluklarının ister istemez doğa üzerinde etkileri söz konusu olmaktadır. Artan nüfus, sporun her geçen gün daha popüler hal alması, ulaşımdaki ve teknolojideki artış spor tüketimini teşvik etmektedir. Ciddi bir eğlence sektörüne dönüşen spor etkinlikleri için inşa edilen tesisler, yapılan organizasyonlar ve katılımcılar göz önüne alındığında bu durumun çevreye olumsuz yansıma ihtimali yüksektir.

Spor sektörü içerisinde yer alan ulaşım, spor tesisi inşaatı ve spor mal ve hizmetlerinin üretimi gibi uygulamalardan kaynaklanan karbon dioksit oranının doğal çevre için önemli bir tehdit oluşturduğu bilinmektedir. Bundan dolayı Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), spor sektöründe yer alan bu faaliyetlerin küresel ekosistem üzerindeki olumsuz etkileri ve sporla ilgili operasyonlardan kaynaklanan karbondioksit nedeniyle spor faaliyetleri ile ilgili operasyonlara odaklanmıştır. UNEP son raporunda spor etkinliklerinin, spor tesislerinin, ulaşımın ve spor malzemelerinin üretim ve tüketiminin doğal çevre üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğunu belirtmiştir (Triantafyllidis, 2018). Konuyla ilgili yapılan bir çalışmada, Beyzbol ligi maçına katılımın yerel hava kirliliği üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ancak ihmal edilebilir etkiye sahip olduğu görülmüştür (Locke, 2019).

Bu etkilerden dolayı spor endüstrisi içinde son yıllarda kurumsal sosyal sorumluluk ve özellikle çevresel sorumluluk artış göstermeye başlamıştır. Çünkü spor ve doğal çevre arasındaki ilişki çift yönlüdür; yani spor, doğal çevreyi etkiler ve doğal çevreden etkilenir (McCullough, Orr ve Kellison, 2020). Ayrıca spor endüstrisi, yeşil işletme tekniklerinin geliştirilmesi ve uyarlanması açısından hızlı bir büyüme gösterdiği için toplumda yer alan herhangi bir endüstriden farklı değildir (Miller, 2010). Spor endüstrisinin sürdürülebilirlik

bilinci ve çevresel sorumluluğu hakkında akademik anlamda az çalışma olmasına rağmen bu konulara yönelik artan bir ilgi olduğu da söylenebilir (Salome, van Bottenburg ve van den Heuvel, 2013). Bu veriler artan çevre sorunlarında spor sektörünün de sorumluluk üstlenmesi gerektiğine işaret etmektedir. Sporun olumsuz çevresel sonuçları olduğu gibi bu olumsuzlukların çözümünde aktif rol alma gücünün olduğu da göz ardı edilmemelidir.

Profesyonel sporun kültürler arasındaki geniş popülaritesi göz önüne alındığında, önde gelen takımlar tarafından çevre yanlısı girişimlerin benimsenmesi seyirciler ve taraftarlar arasında olumlu sosyal değişime ilham verme potansiyeline sahiptir. Kulüpler için çevre yönetiminin belki de en görünür sembolü, çevre dostu arenaların, basketbol sahalarının ve stadyumların inşası veya güçlendirilmesidir (Kellison, Trendafilova ve McCullough, 2015).

Sürdürülebilir Tüketim Açısından Türkiye'deki Örnek Stadyumlar

Sporun olası çevresel etkileri sonucu iki amacı olan çevre hareketi ortaya çıkmıştır; birincisi spor etkinliklerinin ekolojik etkilerini azaltmak ve ikincisi çevre bilincini yükseltmek için sporun popülaritesinden yararlanmaktır (Schmidt, 2006). Sporun çevresel konularda etkin rol almasında spor mal ve hizmetlerinin diğer tüketim alanlarından farklılık göstermesi önemli bir etkidir. Özellikle hizmet boyutunun ciddi bir tüketici kitlesine hitap ettiği söylenebilir. Ayrıca sporun ve sporcunun popülaritesi ve izleyiciler üzerindeki etki gücü bu sektörün sürdürülebilir tüketim için önemli bir güç olabileceğini göstermektedir.

Son zamanlarda Türkiye de dahil olmak üzere çevreci stadyumlar ve spor tesislerinin inşa edildiğini görmek mümkündür. Spor ürününün hizmet boyutuna yönelik yapılan bu tesislerde güneş enerjisinden yararlanılarak enerji üretildiği, yağmur sularının depolanarak geri dönüştürüldüğü ve doğaya uyumlu ya da geri dönüştürülmüş materyallerin kullanıldığı görülmektedir. Bu ve benzeri çalışmaların çevreye daha az zarar vermenin yanında, dolaylı olarak spor seyircilerinde çevreci tüketim düşüncesini motive etmekte önemli bir etken olabileceği düşünülmektedir. Doğal kaynakları verimli kullanmak yeşil tasarımların temel ilkelerinden biridir (Gibson vd. 2008). Bu nedenle büyük miktarlarda su ve enerji kaynakları

tüketmeleri nedeniyle, yeni inşa edilen spor tesisleri sert düzenleyici ve çevresel kısıtlamalara uymak zorundadır (Salome, van Bottenburg ve van den Heuvel, 2013).

Çevre dostu stadyum özellikleri göz önüne alındığında Türkiye’de bu kriterlere uygun yapılar olduğunu görebilmek mümkündür. Türkiye’nin ilk çevreci stadyumu Beşiktaş Vodafone Park, Türkiye’nin yeşil ve sürdürülebilir olarak sertifikalandırılan ilk futbol stadyumudur. Stadyumda fotovoltaik sistem ile güneşten elektrik elde etme, çatıya ve yapıya düşen yağmur suyunu depolayıp kullanma, yeşil bina sertifikalı yapı ürünlerinin kullanımı, klimalarda ozon dostu gaz kullanımlı cihazların seçimi ve kapalı alanlara yüzde yüz taze hava veren klima gibi çevreci özelliklere sahiptir (<https://www.hurriyet.com.tr/>). Ayrıca bu stadyum “StadiumDB.com” tarafından 2016 yılında “Yılın En İyi Stadyumu” seçilmiştir (<http://stadiumdb.com>).

Daha yakın zamanlarda inşa edilmiş olan Yeni Hatay Stadyumu ve Yeni Sivas 4 Eylül Stadyumu da çevreci özellikleriyle dikkat çekmektedir. Yeni Hatay Stadyumu direkt güneş ışığı kontrolü, gün ışığı kazancı, doğal havalandırma, güneş ve rüzgar enerjilerinden yararlanma ve stadyum çatısında oluşturulan yağmur suyu kanallarıyla yağmur suyunun geri dönüşümünü sağlayan çevreci özellikler ile inşa edilmiştir (<https://www.arkitera.com/>). Yeni Sivas 4 Eylül Stadyumu ise ilk “ekolojik stat” olarak tasarlanan stadyumdur. Enerjisinin büyük bölümünü kendisi üretecek statta, yaz aylarında 10 saatlik gün ısınımı ve metrekare başına 150 vatlık enerji üreten standart bir güneş paneli ile günde 798 bin vatlık enerji üretilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca kendi enerjisini üreterek, enerji maliyetleri minimuma indirecek statta, yağmur suyu depolanarak sulama amaçlı da kullanılabilir (<https://www.sivasspor.org.tr>).

Sürdürülebilir enerji yönüyle de iki tesis ön plana çıkmaktadır. İlki Başakşehir Fatih Terim Stadı, ERKE Sürdürülebilir Bina Tasarım’ın danışmanlığında USGBC (Amerika Yeşil Binalar Konseyi) tarafından verilen LEED (Leadership in Energy and Environment Design, Enerji ve Çevresel Tasarımda Liderlik) sertifikasına sahip Türkiye’deki ilk ve tek stat olma özelliğini taşımaktadır (<https://ibfk.com.tr>). İkincisi, Antalya stadyumu ise stadın çatısına kurulan elektrik üretim santralleriyle yılda 1 milyon 766 bin kilovatsaat enerji üretiliyor.

Tesis kendi enerjisini karşılamanın yanında ortalama 600 hanenin yıllık elektrik ihtiyacını karşılamaktadır (<https://www.trthaber.com/>).

Trabzon Akyazı Spor Kompleksi Stadyumu ise çok farklı bir özelliğiyle sürdürülebilir stadyum özelliği taşımaktadır. Yaklaşık 22 bin metrekare kapalı tribün alanı bulunan stadın çatısı, 245 dönümlük yeşil alanın havasını temizleme gücüne sahip. Bu oran, yaklaşık 2 bin 500 aracın oluşturduğu hava kirliliğini temizleme kapasitesine eş değer konumda bulunuyor. 6 bin 500 ton çelik kullanılan çatının çevre dostu olarak kendini temizleme ve hava kirliliğini giderme özelliği dikkat çekiyor. "Akıllı çatı" olarak bilinen smart roof sistemi kullanılan stat, bu özelliğiyle dünyada beşinci, Türkiye'de ise ilk olarak tarihe geçmiştir. (<https://beinsports.com.tr/>).

Bu gibi sürdürülebilir stadyumlar, sürdürülebilir tüketime doğrudan ve dolaylı yoldan katkı sağlayabilmektedir. Çünkü çevresel uygulamalar profesyonel spor aracılığıyla hızlı şekilde yayılmaktadır (Babiak ve Trendafilova, 2011). Örneğin yapılan bir çalışmada 141 spor kulübünün web sitesi incelemiş ve bunlardan yüzde seksenin en az bir sürdürülebilir uygulama ile ilgili bilgi yayınladığı tespit edilmiştir. Söz konusu çalışmada sürdürülebilir uygulamalar çeşitli başlıklar altında değerlendirilmiş ve bunlar arasında yeşil temizlik ürünlerinin kullanımı, enerji verimliliği, geri dönüşüm, atıkları azaltma ve çevre dostu malzeme satın alma gibi tüketim konuları yer almıştır (Blankenbuehler ve Kunz, 2014). Bir diğer çalışmada ise 2008 yılında spor taraftarları üzerinden gerçekleştirilmiş, katılımcıların yüzde doksanınin etkili bir çevre programı uygulayan profesyonel bir organizasyon hakkında daha olumlu izlenime sahip oldukları ve yüzde yetmiş beşinin de yeşil ürünler için daha fazla ücret ödemeye istekli olduğu görülmüştür (Miller, 2010). Şüphesiz bu sporun dünya çapındaki önemi ve popüleritesi aracılığıyla milyonlarca tüketiciyi etkileme potansiyeline sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Son olarak bir spor takımının tüketicileri çevreci davranışa nasıl teşvik edebileceğini belirlemek amacıyla yapılan bir çalışmada ise; bir takım tarafından yapılan olumlu çevresel uygulamaların takım değerlerinin tüketici tarafından içselleştirilmesini arttırdığını göstermiştir. Buna karşılık bu artan içselleştirme, takımın çevresel girişimlerini destekleme

ve günlük yaşamlarında çevreci davranışlar sergileme niyetini artırmada önemli etki yaratmıştır. Bundan dolayı spor kulüpleri tüketicilerin yeşil davranışı benimsemesinde önemli etkiye sahip olabilir (Inoue ve Kent, 2012).

SONUÇ

2021 yılında Türkiye Futbol Federasyonu Spor Toto Süper Liginde mücadele eden takımlara ait stadyumlar özelinde yapılan bu çalışma sonucunda, yirmi takımlı ligde toplam altı takımın sürdürülebilir tüketimle ilişkilendirilebilecek tesise sahip olduğu görülmüştür. Mevcut tesislerde güneş ve rüzgâr enerjisinden yararlanılarak elektrik üretildiği, yağmur sularının depolanarak geri dönüştürüldüğü, özel çatı sistemi ile hava temizliğine katkı sağlandığı ve doğaya uyumlu ya da geri dönüştürülmüş materyallerin kullanıldığı görülmüştür. Fakat bu tesislerin sürdürülebilirlik ilkelerinin tamamını karşıladığı söylenemez. İngiltere Premier Liginde takımların sürdürülebilirlik faaliyetlerinin değerlendirildiği haberde, sürdürülebilirlik faaliyetleri; temiz enerji, enerji verimliliği, sürdürülebilir ulaşım, tek kullanımlık plastiklerin azaltılması, atık yönetimi, su kullanımı, düşük karbonlu gıda ve iletişim gibi başlıklar olarak sıralanmıştır (<https://www.ntvspor.net/>). Dolayısıyla sürdürülebilirlik anlamında daha kapsamlı uygulamalara ihtiyaç vardır. Günümüzde çevre ve çevre sorunlarına ilişkin farklı sektörlere sorumluluklar düştüğü gibi spor sektörüne, çalışanına, katılımcısına, izleyicisine de büyük sorumluluk düşmektedir. Aynı anda binlerce insanı bir araya toplama gücüne sahip olan spor, bu gücünü çevre sorunlarının çözümünde önemli yeri olan sürdürülebilir tüketim için de kullanabilmelidir. Sporcuların rol model olarak ne kadar güçlü bir iletişim aracı olduğu veya spor yoluyla kitlelere daha kolay ulaşıldığı gerçeği unutulmadan sürdürülebilir tüketim özelinde çalışmalar yapılmalıdır. Ülkemizdeki yeni ve mevcut stadyumlar ile farklı branşlara yönelik inşa edilecek spor tesisleri için kalıcı ve etkili çevreci politikaların ilgili kurumlar tarafından oluşturulması ve yürürlüğe girmesi elzemdir. Konuyla ilgili literatür incelendiğinde sürdürülebilir tüketim ve spor ilişkisine dair çalışmaların yeterli düzeyde olmadığı ve bu alanda daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Dolayısıyla

araştırmacıları bu alanda çalışma yapmaya teşvik edecek düzenlemeler yapılması da kaçınılmazdır.

KAYNAKLAR

- Babiak, K., & Trendafilova, S. (2011). *CSR and environmental responsibility: motives and pressures to adopt green management practices. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 18(1), 11–24.* doi:10.1002/csr.229
- Blankenbuehler, M. ve Kunz, M. B. (2014). Professional sports compete to go green. *American Journal of Management, 14(4), 75.*
- Charter, M., Peattie, K. Ottman, J. ve Polonsky, M. J. (2002). “Marketing and Sustainability”. *The Centre for Sustainability Design, Brass.*
- Güven, S. (2010). Sürdürülebilir Kalkınma Açısından Aile, Tüketim ve Çevre. *Tüketici Yazıları II.* Ed. Müberra Babaoğul ve Arzu Şener. TÜPADEM, 117-134
- Gibson, F., Lloyd, J., Bain, S. ve Hottell, D. (2008). Green design and sustainability in sport and recreation facilities. *The Smart Journal, 4(2), 26-33.*
- Inoue, Y. ve Kent, A. (2012). Sport teams as promoters of pro-environmental behavior: An empirical study. *Journal of Sport Management, 26(5), 417-432.*
- İrklı Eryıldız, D. ve Aydın, A. B. (2005). " Yeşil olimpiyat" tasarım anlayışına bir örnek: Sidney 2000 projesinin irdelenmesi ve değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 20(1), 107-123.*
- Jackson, T., ve Michaelis, L. (2003). Policies for sustainable consumption. *Sustainable Development Commission, London.*
- Karalar, R. ve Kiracı, H. (2011). Çevresel Sorunlara Karşı Bir Çözüm Önerisi Olarak Sürdürülebilir Tüketim Düşüncesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (30), 63-76.*
- Kellison, T. B. (2015). Building sport’s green houses: Issues in sustainable facility management. In J. Casper & M. E. Pfahl (Eds.), *Sport management and the natural environment: Theory and practice.* Taylor & Francis: London.
- Kellison, T. B., Trendafilova, S., & McCullough, B. P. (2015). Considering the social impact of sustainable stadium design. *International Journal of Event Management Research, 10(1), 63-83.*
- Kibert, C. J. (1994) Principles of Sustainable Construction, in proceedings of the First International Conference on Sustainable Construction, 6-9 November, Tampa, Florida, USA, ss. 1-12.
- Locke, S. L. (2019). Estimating the impact of Major League Baseball games on local air pollution. *Contemporary Economic Policy, 37(2), 236-244.*
- Long, C., Jiang, Z., Shangguan, J., Qing, T., Zhang, P., & Feng, B. (2021). Applications of carbon dots in environmental pollution control: A review. *Chemical Engineering Journal, 406, 126848.*
- McCullough, B. P., Orr, M., & Kellison, T. (2020). Sport ecology: Conceptualizing an emerging subdiscipline within sport management. *Journal of Sport Management, 34(6), 509-520.*
- Miller, W. S. (2010). Changing playing fields: The sports attorney’s obligation to learn green. *Marq. Sports L. Rev., 21, 139.*

- Peattie, K. (2010). "Green consumption: behavior and norms." *Annual review of environment and resources*, 35, 195-228.
- Salome, L. R., van Bottenburg, M. ve van den Heuvel, M. (2013). "We are as green as possible": *environmental responsibility in commercial artificial settings for lifestyle sports. Leisure Studies*, 32(2), 173–190. doi:10.1080/02614367.2011.645247
- Schmidt, C. W. (2006). Putting the earth in play: Environmental awareness and sports.
- Stoeglehner, G. (2020). Strategicalness—the core issue of environmental planning and assessment of the 21st century. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 38(2), 141-145.
- The Sustainable Development Goals Report, 2021
- Triantafyllidis, S. (2018). Carbon dioxide emissions research and sustainable transportation in the sports industry. *C*, 4(4), 57.
- United Nations Environment Programme (UNEP) (2002). Sustainable consumption, A Global Status Report.
- Wang, Z. (2019). Does biomass energy consumption help to control environmental pollution? Evidence from BRICS countries. *Science of the total environment*, 670, 1075-1083.
- Zuo, J., ve Zhao, Z. Y. (2014). Green building research—current status and future agenda: A review. *Renewable and sustainable energy reviews*, 30, 271-281.
- <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-consumption-production/>, 27.11.2021 tarihinde erişildi.
- https://unfccc.int/sites/default/files/resource/Sports_for_Climate_Action_Declaration_and_Framework.pdf, 27.11.2021 tarihinde erişildi.
- <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/turkiye-nin-ilk-cevreci-stadi-27279102>, 28.11.2021 tarihinde erişildi.
- http://stadiumdb.com/news/2017/03/stadium_of_the_year_2016_public_vote_award_vodafone_arena, 28.11.2021 tarihinde erişildi.
- <https://beinsports.com.tr/haber/trabzonsporun-yeni-stadi-akyazi-senol-gunes-stadi-acildi>, 28.11.2021 tarihinde erişildi.
- <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/antalyadaki-gunes-enerjili-stadyum-600-haneyeye-elektrik-sagliyor-565898.html>, 28.11.2021 tarihinde erişildi.
- <https://www.arkitera.com/proje/hatay-stadyumu/>, 28.11.2021 tarihinde erişildi.
- <https://ibfk.com.tr/tesislerimiz>, 28.11.2021 tarihinde erişildi.
- <https://www.sivasspor.org.tr/yeni-sivas-4-eylul-stadyumu/>, 28.11.2021 tarihinde erişildi.
- <https://www.ntvspor.net/futbol/premier-lig-kulupleri-ne-kadar-cevreci> 5dcbaf978fb94129944ceca6, 21.12.2021 tarihinde erişildi.